

Leergebied Nederlands

Taalbeschouwing begrippenlijst en taalverzorging

Taalbeschouwing

Onderstaande begrippen zijn van belang om te reflecteren op taal en taalgebruik in gesprekken met kinderen

aanbodsdoelen:

praten over taal:

- gesprekken voeren over taal en taalgebruik

Begrippenlijst*

Begrippen worden vanaf het genoemde niveau aangeboden

aanbodsdoelen:

- kennismaken met en gebruiken van taalbegrippen

begrippen:

	groep 1-2*	groep 3-4*	groep 5-6*	groep 7-8*
leestekens:		punt, komma, vraagteken, uitroepeteken, aanhalingstekens, hoofdletter, kleine letter, letter, haakjes	leestekens, dubbele punt	puntkomma, apostrof, koppelteken, afbreekstreepje, spatie, trema, accent
woordsoorten:		zelfstandig naamwoord, werkwoord, lidwoord	voegwoord, voorzetsel, telwoord, bijvoeglijk naamwoord	bijvoeglijk naamwoord (stoffelijk afgeleid van deelwoord), voornaamwoord
grammaticale kennis:		zin	onderwerp, persoonsvorm, hoofdzin, bijzin, zinsdeel, vragende vorm	lijdend voorwerp, (werkwoordelijk) gezegde, lijdende vorm, bedrijvende vorm
tekstkennis:	voor, achter, boven, onder, beneden, links, rechts, begin, midden, eind, prentenboek, voorlezen, omslag/kaft/vooren achterkant boek, bladeren, plaat(je), verhaal(tje), probleem, oplossing, grapje, versje, rijmpje, gedicht, lied(je), vertellen, luisteren, lezen, schrijven		standpunt, argument, feit, mening, tekst, signaalwoord, inhoudsopgave, inleiding, kern, slot, boodschap, situatie, bedoeling, tekstsoort, gespreksvorm, aanduiding voor gespreksvorm: overleg, discussie, interview/vraaggesprek, voordracht/presentatie	aanduiding voor tekstsoort/genre: <ul style="list-style-type: none"> ▪ fictie: verhaal, poëzie ▪ zakelijk: informatief, instructief, betogend debat, monoloog, dialoog metatalkende vorm: woord, zin of tekstfragment dat informatie geeft over de rest van de tekst (zoals een prospectief en retrospectief tekstelement in inleiding, samenvattende zin aan slot) hoofdgedachte van tekst, tekstthema, paragraaf, zender, ontvanger, illustratie
stijl en betekenis:			betekenis, letterlijk, figuurlijk, uitdrukking, spreekwoord, gezegde, definitie, spreektaal, schrijftaal, tegenstelling, picto(gram), logo(gram)	afkorting, symbool, synoniem, context, moedertaal, tweede taal, vreemde taal, standaardtaal, dialect, meertalig, formeel taalgebruik, informeel taalgebruik, leenwoord, homoniem, vaktaal/jargon
woordvorming:	woord	lettergreep, enkelvoud, meervoud, verkleinwoord	hele werkwoord/ infinitief, stam van het werkwoord, woordvorm, woorddeel, samenstelling, voorvoegsel, achtervoegsel, woordsoort, tegenwoordige tijd, verleden tijd, klankvast (zwak) werkwoord, klankveranderend (sterk) werkwoord, persoon (1e, 2e, 3e)	trappen van vergelijking (stellende, vergrotende, overtreffende trap), voltooid tijd, onvoltooid tijd, voltooid deelwoord, bijvoeglijk gebruik van onvoltooid en voltooid deelwoord

opmaak:		regel, bladzijde, hoofdstuk, titel	lettertype, alinea, kopje, opmaak, lay-out, cursief, vet gedrukt	
klanken:	rijm(en)	klank (korte klank, lange klank, tweetekensklank, meertekensklank, klankgroep, klinker, medeklinker, uitspraak)		klemtoon, intonatie
taal en communicatie:	spreken, luisteren, vertellen, lezen, schrijven	bedoeling, spreker, schrijver, lezer, luisteraar	boodschap, situatie, publiek, doel, gespreksregels, beurtwisseling, informatie	publiekgerichtheid, doelgerichtheid, mimiek, spreektempo, spreekpauze, volume, communicatie

Taalverzorging*

spellingcategorieën en -regels worden vanaf het genoemde niveau aangeboden en twee niveaus hoger vrijwel automatisch beheerst.

NB In relatie tot het Referentiekader Taal: items *cursief* zijn ingedeeld op 2F; items **vet** zijn ingedeeld op 3F.

aanbodsdoelen:

– kennismaken met en gebruiken van spellingscategorieën en -regels

spellingcategorieën en -regels:

	groep 1-2*	groep 3-4*	groep 5-6*	groep 7-8*
alfabetische spelling: op basis van een een-op-een-relatie tussen klank en teken		mkm (kat, doos, boek) mmk(m) (klok, trui) (m)kmm (als, kaart) mmkmm (plant, klomp) -mmm (eerst, kunst) mmm- (strik, spruit) f-, v- (feest, vuur) s-, z- (sok, zoen) -ng (bang) -eer, -oor, -eur (keer, spoor, deur)	-f-, -v- ongeleed (tafel, oven) -s-, -z- ongeleed (fase, pauze)	
orthografische spelling: gebaseerd op afspraken over de schrijfwijze van (groepen) woorden		niet geschreven tussenklank (r + medeklinker: verf l + medeklinker: melk sch(r)- (school, schrik) -nk (bank) -aai, -ooi, -oei (saai, mooi, boei) -eeuw, -ieuw (leeuw, nieuw) -ee (zee, twee) -a, -o, -u (papa, foto, nu) medeklinkerverdubbeling (bruggen, petten) klinkerverenkeling (straten, bomen)	f/v-wisseling (braaf - brave), s/z-wisseling (huis - huizen), verkleinwoorden met ng/nk wisseling (ketting - kettinkje)	uitgang -iaal, -ieel, -eal, -ueel (liniaal, officieel, ideaal, ritueel), afbreekregels, trema (ruïne, skiën, poriën, knieën, zeeën), koppelteken (zonne-energie)
lexicaal-morfologische spelling: op basis van de opbouw van het woord, los van de grammaticale context		-d (hond, paard) (verlengingsregel eenlettergrepige woorden), -el, -er, -en, -te (sleutel, moeder, molen, breedte), ge-, be-, ver-, te-, (genoeg, bezoek, verschil, terug), ont- (ontdekken), meervoudsvorming met -en of -s (boeken, sleutels), samengestelde woorden (tuindeur, schatkist), verkleinwoorden met uitgang – je, -tje (huisje, boekje, schaaltje)	verkleinwoorden met uitgang -je na -d en -t (vriendje, plantje), uitgang -pje, -etje (raampje, dingetje, karretje), uitgang -em (stiekem), uitgang -elen, -enen, -eren (wandelen, oefenen, kinderen), uitgang -lijk (eerlijk), uitgang -ig (veilig), uitgang -teit (majesteit), uitgang -heid (eenheid), <i>beginne</i> met 's ('s <i>ochtends</i>), eindigend op 's (komma's, lolly's), vorming bijvoeglijk naamwoord (blauwe, grote), uitgang -ing (buiging), <i>meervouds-</i> -s na <i>klinker</i> (<i>meisjes</i>)	eindigend op -b (web) uitgang -isch(e) (historisch) <i>verkleinwoord na open</i> <i>lettergreep op -a, -e, -o, -u</i> (<i>laatje, autootje, parapluutje</i>) meervoud heid-heden (eenheden) meervoud op -a (musea) meervoud op -i (critici) assimilatieverschijnselen (afval, zakdoek) bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord (gebroken, verlichte) <i>stoffelijk bijvoeglijk naamwoord</i> (<i>ijzeren</i>) <i>tussenletter -n- in</i> <i>samengestelde woorden</i> (<i>zonnebloem, bessensap</i>) tussenklank -s of -e(n) (stadsdeel) aaneenschrijven of los schrijven (kleinkind/klein kind, tenslotte/ ten slotte)

morfologische spelling op grammaticale basis:
op basis van de opbouw van het woord binnen de grammaticale context

logografische spelling:
gebaseerd op vaststaande combinaties, zonder regelvorming (woorden met...)

interpunctie en het gebruik van hoofdletters

-ch(t) (pech, bocht)
(-)ei(-) of (-)ij(-) (trein, lijst)
-au-, -auw (saus, blauw)
-ou-, -ouw (stout, vrouw)

hoofdletter aan begin zin, punt, vraagtekens, uitroepstekens

hele werkwoord/infinitief stam van het werkwoord
tijd van het werkwoord:
tegenwoordige tijd, verleden tijd
regel voor overeenkomst in getal (onderwerp-persoonsvorm)
persoonsvorm:
tegenwoordige tijd meervoud;
tegenwoordige tijd enkelvoud;
tegenwoordige tijd met stam -d enkelvoud (word);
verleden tijd (kookte, schreef);
verleden tijd met stam op -d of -t (brandde(n), startte(n))

/zj/ geschreven als g (horloge, gelei)
/ie/ geschreven als i (liter, olifant, januari)
/s/ geschreven als -c- (narcis, precies)
/k/ geschreven als -c- (contact) -tie (politie)

hoofdletter bij eigennaam, **komma**, **dubbele punt**, aanhalingstekens, haakjes

persoonsvorm: tegenwoordige tijd 2e/3e persoon achter persoonsvorm (word je, wordt je broer); met prefix homofoon met voltooid deelwoord (beoordeelt/beoordeeld)
voltooid deelwoord, excl. homofone gevallen (gekookt, gemeld, geworden)
voltooid deelwoord, homofone gevallen (verhuist, verhuisd)
regel voor overeenkomst in getal (referent-verwijswoord)
regel voor overeenkomst in geslacht (referent-verwijswoord)
meervouds- -n bij zelfstandig gebruikte verwijzing (alle/allen)

/t/ geschreven als th (thee)
/sj/ geschreven als -ch- (chocola, douche)
/ks/ geschreven als -x- (taxi)
/oe/ geschreven als -ou- (route)
(-)y(-) (yoghurt, pony)
Franse leenwoorden (trottoir, cadeau, militair)
Engelse leenwoorden (cake, manager, laptop)
afkortingen van woorden (tv, cd, bv.)

hoofdletter bij directe rede, puntkomma, afbreekstreepje, spatie

* *Bij de begrippenlijst en taalverzorging (spellingscategorieën en -regels) is afgeweken van de fase-indeling zoals die bij de andere inhoudslijnen voor Nederlands en de overige leergebieden is gehanteerd. Om aan te sluiten op het referentiekader taal is gekozen voor een indeling in groep 1-2, groep 3-4, groep 5-6 en groep 7-8.*

SLO heeft voor ieder leergebied van het primair onderwijs de inhoud (voor zowel kennis, vaardigheden als houding) geformuleerd in de vorm van aanbodsdoelen. Deze worden weergegeven in inhoudslijnen met drie fasen (fase 1/jonge kind, fase 2 en fase 3). Inhoudslijnen met aanbodsdoelen vormen een kader waarin inzichtelijk wordt gemaakt waar de leraar met de leerlingen aan werkt. Schoolteams (en andere partijen) kunnen dit kader gebruiken bij de ontwikkeling van eigen onderwijsleerlijnen en hiermee bouwen aan een schooleigen curriculum. Daarnaast zijn de onderwijsleerlijnen de basis voor een beredeneerd aanbod waarin ruimte is voor o.a. activiteiten, te gebruiken lesmateriaal en beoogd leerlinggedrag (bijv. in kind-, leer- of beheersingsdoelen).